



Posuny ve struktuře pracovních míst v Evropě během velké recese

Shrnutí

Úvod

Evropa, stejně jako většina rozvinutého světa, i nadále řeší důsledky velké recese z let 2008–2009. Na trhu práce byly následky obzvláště vážné. Ve druhém čtvrtletí roku 2010 mělo v zemích EU-27 placené zaměstnání o pět milionů lidí méně než ve druhém čtvrtletí roku 2008. Tato zpráva popisuje dopad recese na strukturu zaměstnanosti z hlediska povolání a odvětví v EU-27 jak v souhrnu, tak na vnitrostátní úrovni. Činí tak z kvantitativní perspektivy (identifikuje posuny na úrovních zaměstnání) a z kvalitativní perspektivy (ukazuje, jak byly posuny na úrovních zaměstnání rozloženy napříč mzdovým spektrem). Jedná se o první zprávu, která byla zveřejněna v rámci Evropského monitoru pracovních míst nadace Eurofound. Návazná zpráva, která bude zveřejněna koncem roku 2011, bude pokračovat v analýze do poloviny roku 2011 při (doufejme) pokračující stabilizaci oživení trhu práce.

Politické souvislosti

Evropa 2020, strategie Evropské unie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění, zahrnuje závazek podporovat vysoké úrovně zaměstnanosti a produktivity. To znamená, že je znovu kladen důraz na cíle předchozí Lisabonské strategie spočívající ve „větším počtu a vyšší kvalitě pracovních míst“. K vyvážení prudkého nárůstu nezaměstnanosti, který doprovází finanční krizi, je zapotřebí více pracovních míst. Růst zaměstnanosti je nezbytný i k tomu, aby Evropa směřovala ke splnění svého cíle spočívajícího v dosažení 75procentní míry zaměstnanosti do roku 2020 pro osoby ve věku od 20 do 64 let. (V roce 2010 činila míra zaměstnanosti u této věkové skupiny 68,6 %.). Má-li v Evropě dojít ke zvýšení úrovně produktivity, což je klíč ke zdolávání konkurenčních výzev ve stále polarizovanějším světě, a tedy i klíč k zachování a zlepšení životních podmínek, je

navíc nutné, aby pracovní místa byla kvalitnější (z hlediska odborné přípravy, objemu znalostí a podmínek zaměstnání).

Z dnešní perspektivy prožívala Evropa v období konce 90. let až do propuknutí recese v roce 2008 z hlediska pracovních míst v podstatě zázračné období. Za dobu jen o málo delší než jedno desetiletí bylo vytvořeno více než 20 milionů nových pracovních míst, což bylo v absolutních i relativních číslech více než v USA. Ačkoli cíle zaměstnanosti Lisabonské strategie splněny nebyly, bylo dosaženo významného pokroku při zvyšování úrovně zaměstnanosti a v boji s nezaměstnaností. Na druhou stranu vyvstávaly podobné obavy jako již předtím v USA, které se týkaly kvality vytvářených pracovních míst. Panoval pocit, že mnoho nových pracovních míst je málo placených, že se jedná o práci ve službách bez vyhlídek a že nedošlo k vytvoření dostatečného počtu pracovních míst v činnostech náročnějších na znalosti a potenciálně zvyšujících produktivitu. Bylo růstu počtu pracovních míst dosaženo na úkor jejich kvality?

Starší práce nadace Eurofound uplatňovaly jednoduchou metodu analýzy, kterou zavedl Joseph Stiglitz, s cílem poskytnout na tuto otázku empiricky podloženou odpověď. Pokud zaměstnanost rozložíme na jednotlivá „pracovní místa“ (chápaná jako konkrétní povolání v konkrétním odvětví, například zdravotní sestra ve zdravotnictví nebo prodavač/ka v maloobchodu) a klasifikujeme je z hlediska hodinové mzdy (jako určujícího prvku kvality pracovního místa), lze zjistit, zda se růst nebo pokles počtu pracovních míst soustředil na „dobrá“, „průměrná“ nebo „málo placená“ pracovní místa. Tato analýza studuje vývoj na trhu práce ve 23 členských státech v letech 1995 až 2006.

- Hlavním závěrem analýzy bylo, že růst zaměstnanosti začal směřovat k relativně lépe placeným pracovním místům.
- Z analýzy dále vyplynulo, že růst zaměstnanosti byl nejslabší ve středním segmentu rozložení mezd a byl spojen s dlouhodobým poklesem zaměstnanosti ve zpracovatelském průmyslu. Růst u nejhůře placených pracovních míst byl o něco větší.
- Ačkoli se vzorce na vnitrostátní úrovni lišily, souhrnné údaje za EU nabídl určitou částečnou podporu vzorcům „zmenšujícího se středu“, který byl původně pozorován na americkém a britském trhu práce.

Klíčová zjištění

Aktuální zpráva nazvaná *Posuny ve struktuře pracovních míst v Evropě během velké recese (Shifts in the job structure in Europe during the Great Recession)* využívá údaje z evropského průzkumu pracovních sil (*European Labour Force Survey*) k analýze toho, zda vzorec asymetricky polarizované změny zaměstnanosti, identifikované v dřívějších pracích nadace Eurofound, přetrvával i v období intenzivního rušení pracovních míst (od druhého čtvrtletí roku 2008 do druhého čtvrtletí roku 2010).

- Ačkoli tento vzorec byl z hlediska výsledků zaměstnanosti zjevně odlišný, z hlediska rozložení posunů zaměstnanosti napříč mzdovou strukturou na souhrnné úrovni EU se velice podobal vzorci předchozího desetiletí. Recese podle všeho urychlila předchozí trendy.
- Výrazný úbytek pracovních míst z kategorie málo až středně a středně placených pracovních míst, zejména ve stavebnictví a zpracovatelském průmyslu, zdůraznil polarizaci struktury zaměstnanosti.
- Dokonce i v období intenzivního rušení pracovních míst stále rostla zaměstnanost na nejlépe placených pracovních místech. Stejně jako v předchozím desetiletí byl růst počtu pracovních míst v kvintilu nejvyšších mezd (nejvyšších 20 % mzdového spektra) způsoben hlavně nárůstem pracovních míst ve službách náročných na znalosti (tzv. *knowledge-intensive services*, KIS). Patří sem veřejné služby (zejména ve školství a zdravotnictví) i soukromé služby (obchodní služby). Během recese vzrostl relativní význam veřejných služeb pro růst počtu pracovních míst v nejvyšším kvintilu.
- Na úrovni členských států byly během recese pozorovány tři hlavní vzorce posunu zaměstnanosti: zvyšování kvality (růst pracovních míst přeorientovaný směrem ke špičce rozložení mezd), polarizace (růst zaměstnanosti na spodním a horním konci mzdového spektra, ale zužování uprostřed) a snižování kvality (častější rušení lépe placených pracovních míst, zatímco v hůře placeném zaměstnání docházelo k růstu nebo k jen relativně malému poklesu).
- Ženám se na trhu práce během recese dařilo lépe než mužům, a to jak z kvalitativního, tak kvantitativního hlediska. V průběhu krize zanikla čtyři „mužská“ pracovní místa na každé jedno „ženské“ pracovní místo. Oněmi několika zdroji růstu – obecně vysoce kvalitní – zaměstnanosti byla pracovní místa obsazená převážně ženami ve zdravotnictví a školství.
- Úrovně zaměstnanosti starších pracovníků zůstaly během krize překvapivě vysoké; byly však vážně postiženy úrovně zaměstnanosti pracovníků v klíčovém věku (od 30 do 49 let), a zejména pak mladých pracovníků. Během recese došlo k výraznému růstu zaměstnanosti mezi osobami ve věku od 50 do 64 let – 1,7 milionu nových pracovních míst. Tento růst zaměstnanosti probíhal napříč mzdovým spektrem, směřoval však k nejlépe placeným pracovním místům. Pracovní místa pro mladší pracovníky (do 30 let) napříč mzdovým spektrem zanikala.
- Z hlediska formy zaměstnání byl patrný nejednoznačný vývoj. V počáteční fázi recese došlo k výraznému úbytku dočasných pracovních míst; od roku 2009 však větší podíl růstu zaměstnanosti připadl právě na dočasná pracovní místa, ačkoli se jednalo spíše o růst hůře placených pracovních míst. Napříč mzdovým spektrem se zvýšil objem práce na částečný pracovní úvazek, přičemž nárůst byl víceméně rovnoměrně rozložen mezi muže a ženy. Zatímco nové pracovní poměry na částečný pracovní úvazek pro muže vznikly primárně na hůře placených pracovních místech v zemědělství a potravinářství a výrobě nápojů, více než dvě třetiny nárůstu pracovních poměrů na částečný pracovní úvazek pro ženy byly zaznamenány na lépe placených pracovních místech – ve školství, zdravotnictví a odborných službách.

Další informace

Podrobnější analýzu naleznete v úplném znění zprávy *Posuny ve struktuře pracovních míst v Evropě během velké recese*, která je k dispozici v angličtině na adrese www.eurofound.europa.eu/publications/htmlfiles/ef1141.htm

John Hurley, referent pro výzkum
joh@eurofound.europa.eu